

'ZO KAN HET OOK'

INSPIRATIEWAAIER

INCLUSIEF ONDERWIJS

INCLUSIE OP SCHOOL

Deze inspiratiewaaier geeft tips en handvatten aan scholen om ervoor te zorgen dat álle kinderen, ook kinderen met een beperking of (ernstig) probleemgedrag, kunnen leren en meedoen op school. Gebruik de waaier voor discussie, visie- en beleidsvorming en pas het toe in de alledaagse schoolpraktijk.

De waaier komt voort uit de masterclassreeks 'Op weg naar inclusief onderwijs voor elk kind en elke leerkracht', een initiatief van platform In1school dat onderdeel uitmaakt van het programma onderwijs van kinderrechtenorganisatie Defence for Children en wordt gefinancierd door FNO en NSGK.

© september 2018,
Defence for Children

INHOUD EN REDACTIE

Astrid Greven (platform In1school)

Met medewerking van Emiel van Doorn (StiBCO), Trix Grooff (Stichting Inclusief Onderwijs), Helen Claus (Inclusion4all), José Smits en Heleen Hartholt (platform In1school) en redactionele medewerking van Daniëlle de Jong en Jessica van der Plas (Defence for Children).

Teksten zijn afkomstig van en geïnspireerd op de masterclassreeks

‘Op weg naar inclusief onderwijs voor elk kind en elke leerkracht’ in 2018, met onder meer StiBCO, hogeschool Windesheim, basisscholen de Tuimelaar in Nieuw-Lekkerland, de Korenaar in Eindhoven, de Montessorischool in Heerhugowaard, Sint Michaëlschool in Harlingen, de Kroevendonk in Roosendaal, Kentalis, Stichting KanZ, het Jongerenpanel Zorg én Perspectief van FNO en alle aanwezigen.

Overige bronnen

Index voor Inclusie (Tony Booth, Mel Ainscow 2013), ‘Zo Kan Het Ook’ Magazine (platform In1school 2016), Samen Leren, Samen Leven (Trix Grooff 2004), Wat Echt Werkt (David Mitchell 2015), Seeing the Charade (Carol Tashie e.a. 2006),

Polyfonie in de klas (Annet de Vroey en Kathleen Mortier 2002).

FOTOGRAFIE

Pagina 1, 8, 14: Shutterstock
Pagina 6, 10: Hans Moolenaar

ONTWERP

Digital Deer

UITGAVE

Defence for Children

www.defenceforchildren.nl

De waaier ‘Inclusie op school’ is onderdeel van een reeks van drie waaiers en een stappenplan inclusief onderwijs en is beschikbaar op www.in1school.nl.

DISCLAIMER

Aan de informatie en de afbeeldingen in deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend. Ondanks onze zorg en aandacht aan de samenstelling van de publicatie en de daarin opgenomen gegevens, geven we geen garanties op de volledigheid, juistheid of voortdurende actualiteit van de gegevens, noch van websites die op enigerlei wijze met de publicatie zijn verbonden.

INCLUSIEF ONDERWIJS

Kinderrechtenorganisatie Defence for Children maakt zich sterk voor inclusief onderwijs. Onderwijs waarbij alle kinderen, ongeacht hun afkomst, geloof, geaardheid of beperking, samen kunnen leren, werken en spelen in hun eigen buurt. Het recht op inclusief onderwijs is vastgelegd in het VN-Mensenrechtenverdrag Handicap (IVRPH) en het VN-Kinderrechtenverdrag (IVRK).

Het **PLATFORM IN1SCHOOL** deelt goede voorbeelden van inclusief onderwijs en wisselt hierover kennis en ervaring uit. Met name kinderen met (ernstige) beperkingen hebben onze aandacht omdat zij stelselmatig buitengesloten worden van het recht op goed onderwijs in de buurt. Dit geldt ook voor het uitsluiten van kinderen op grond van hun verblijfsrechtelijke status. Ons streven is dat de ontwikkeling naar inclusief onderwijs ook de gewenste verandering teweegbrengt voor alle kinderen die om wat voor reden achtergesteld zijn of geïsoleerd worden.

PARTICIPATIE IN HET ONDERWIJS

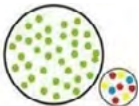
Inclusie: iedereen op de reguliere school

De school sluit aan bij de onderwijsbehoeften van alle kinderen uit de buurt, ongeacht hun achtergrond, label en/of beperking.

Integratie: speciale klas op reguliere school

Kinderen passen zich aan de school aan, ongeacht hun achtergrond, label en/of beperking.

Segregatie: speciale school

Kinderen gaan vanwege hun beperking naar een aparte school.

Exclusie: thuiszitters en kinderen met een ontheffing van leerplicht

Kinderen kunnen niet naar een school omdat de school geen passend aanbod biedt.

'ZO KAN HET OOK'

INCLUSIE OP SCHOOL: ZO DOE JE DAT

“Onze zoon in een rolstoel wordt omringd door kinderen zonder rolstoel en is hierdoor zeer gemotiveerd om te lopen. Zijn doel is om na de vakantie zonder rolstoel naar school te gaan.”

- Marieke Kwint-Bol, projectcoördinator en pedagogisch medewerker Stichting KanZ

Scholen willen goed onderwijs voor elk kind. Men wil niet dat kinderen buiten de boot vallen. Daarbij zetten gemeenten steeds meer in op een inclusieve samenleving waarbij iedereen zich kan ontwikkelen tot volwaardige inwoners. Het streven is dat iedereen mee telt en kinderen goede scholing, zorg en ondersteuning dichtbij huis kunnen krijgen.

De realiteit laat echter een ander beeld zien. Nog altijd worden in Nederland duizenden kinderen buitengesloten van de samenleving en goed onderwijs, vanuit de aanname dat sommige kinderen niet (voldoende) kunnen leren of iets bij kunnen dragen aan de maatschappij. Denk met name aan kinderen die (ernstige) fysieke, psychische en verstandelijke beperkingen hebben of een combinatie hiervan. Maar denk ook aan kinderen met taalachterstanden, bijvoorbeeld omdat ze zijn gevlucht uit een ander land. Al deze kinderen zijn onzichtbaar in de

samenleving omdat ze een groot deel van hun leven thuis of in speciale scholen en voorzieningen opgroeien, samen met lotgenoten. Zij worden niet op hun kwaliteiten, maar op hun beperkingen beoordeeld en mogen daarom niet (volwaardig) mee doen. Dit betekent dat zij veel minder kans hebben te kunnen opgroeien met leeftijdsgenoten in hun eigen buurt. Vooral op latere leeftijd heeft dit nadelige gevolgen. Zo heeft een groot deel van hen een verhoogd risico te vervallen in armoede of jarenlang gekluisterd te blijven aan het ouderlijk huis of zorginstelling. Terwijl ook deze kinderen op hun eigen manier de vleugels willen uitslaan.

Het is daarom essentieel dat alle kinderen kunnen (blijven) leren en meedoen op hun eigen school in de buurt. Dit betekent dat een school inclusie als een recht ziet en als een visie. Een visie die houvast, uitdaging en plezier biedt bij het in de praktijk brengen. Deze waaier geeft alvast wat handvatten hiervoor.

DIT HELPT INCLUSIEF ONDERWIJS

MEDIËREND LEREN

Bij mediërend leren volgt de leerkracht bij de verlengde instructie het kind. Het kind verwoordt zijn denkproces en de docent vult hetgeen niet begrepen wordt aan of corrigeert wat verkeerd verwoord wordt. Hierdoor voelt het kind zich gezien en gehoord en krijgt het meer zelfvertrouwen. Anders gezegd: niet de leerkrachten zeggen hoe het moet, maar de leerkrachten ondersteunen het denkproces van het kind, zodat het kind meer eigenaar blijft van zijn/haar eigen leerproces. www.stibco.nl

COÖPERATIEF LEREN

Onderzoek ondersteunt overduidelijk het gebruik van coöperatief leren in groepen om leerprestaties en sociale ontwikkeling te bevorderen, en niet alleen bij leerlingen met speciale onderwijsbehoeften, maar bij alle leerlingen. Dat betekent dat het werk van de leerkracht wordt aangevuld door de vaardigheden en het enthousiasme van alle leerlingen in de klas.

Coöperatief leren bestaat uit vier componenten:

1. Positieve wederzijdse afhankelijkheid: alle groepsleden proberen een groepsdoel te verwezenlijken en elkaar te helpen
2. Individuele verantwoordelijkheid: ieder lid van de groep wordt verantwoordelijk gehouden voor zijn of haar eigen leren, dat echter ook bijdraagt aan het groepsdoel
3. Samenwerkingsvaardigheden: de leerlingen discussiëren samen, gaan samen problemen te lijf en werken samen
4. Evaluatie van het groepsproces: groepsleden bekijken en evalueren hoe ze samenwerken en brengen indien nodig zelf veranderingen aan

(Wat écht werkt, David Mitchell 2014)

GOED VOORBEELD INCLUSIEF ONDERWIJS

KINDEREN MET (MEERVOUDIGE) BEPERKING LEERPLICHTIG

Stichting KanZ Heerhugowaard streeft naar een inclusieve samenleving waarin plaats is voor iedereen. Het is een kleine en vernieuwende onderwijs- en zorgaanbieder voor kinderen (4 tot 14) met een (meervoudige) beperking.

In september 2015 is er gestart met een Samen naar School klas, de KanZ-klas, op de Montessorischool Heerhugowaard. Met ingang van het schooljaar 2017-2018 is het mogelijk om de kinderen uit de KanZ-klas in te schrijven bij deze basisschool. Hierdoor zijn kinderen met (meervoudige) beperkingen leerplichtig en kan de school aanspraak maken op onderwijsfinanciering.

15 TIPS

VOOR INCLUSIEF ONDERWIJS VANUIT SCHOOLCULTUUR

1. Zorg dat alle kinderen uit de buurt ook echt welkom zijn en zich welkom blijven voelen op school, ongeacht hun achtergrond, label of beperking.	2. Heb als school hoge verwachtingen van alle leerlingen en leerkrachten.
3. Gebruik de dromen en ambities van leerlingen als uitgangspunt in plaats van het label of diagnose.	4. Creëer gelijkwaardige kansen voor alle leerlingen in leren en meedoen.
5. Zie verschillen in kinderen als een rijkdom en onuitputtelijke hulpbron voor al uw werk.	6. Werk als personeel, directie en belanghebbenden van de school nauw samen vanuit een eenduidige en vooral inclusieve visie.
7. Schep een veilige, plezierige en motiverende school- en klassenomgeving voor iedereen.	8. Laat alle leerlingen profiteren van wat je voor één kind doet of inricht.
9. Leer leerlingen hoe ze positief kunnen omgaan met anderen en wees als (niet)onderwijzend personeel hiervoor een rolmodel.	10. Zorg dat leerkrachten vanzelfsprekend met elkaar samen kunnen werken, pionieren en onderwijzen.

← Tips gaan achterop deze pagina verder →

15 TIPS

VOOR INCLUSIEF ONDERWIJS VANUIT SCHOOLCULTUUR

11. Zie kinderen als jonge mensen met waardevolle kennis en inzichten, die iets wezenlijks bijdragen aan de school(omgeving).

12. Respecteer de vaardigheden, kennis en behoeften van het kind, de ouders en het persoonlijke netwerk.

13. Honoreer het recht van het kind op het uiten van de eigen mening en neem die serieus, ook bij school-, ouder- en leerling gesprekken en het ontwikkelplan.

14. Werk samen met de plaatselijke gemeenschap aan een inclusieve visie voor de school en de wijk.

15. Stel opvattingen dat inclusie niet voor iedereen geldt – bijvoorbeeld voor kinderen met ernstige beperkingen – ter discussie.

15 TIPS

VOOR INCLUSIEF ONDERWIJS VANUIT SCHOOLBELEID

1. Ontwikkel een school voor iedereen: hanteer geen enkele voorwaarde bij toelating of doorstroming- op grond van achtergrond, label en/of beperking.
2. Richt u op het leerrecht voor alle kinderen en jongeren. Spoor kinderen op die van leerplicht zijn vrijgesteld en zorg dat ze naar school kunnen.
3. Coördineer alle ondersteuning vanuit een inclusief samenhangend beleid.
4. Sluit aan bij het landelijk jeugdbeleid in het versterken van een inclusieve samenleving en maak duidelijk dat inclusief onderwijs een belangrijk aspect hiervan is.
5. Ga uitsluiting tegen in de aanpak van pesten, spijbelen of probleemgedrag.
6. Werk nauw samen met de wijk en functioneer hiervoor als een consistente bron en motor voor het leren en participeren van alle kinderen en jongeren.
7. Creëer passende functies (zoals coach of inclusiebegeleider) met een taakomschrijving die de inclusie van alle kinderen waarborgt.
8. Zorg dat er voldoende en gevarieerde kwaliteiten zijn bij de leerkrachten zodat zij leerlingen én elkaar verder kunnen helpen.
9. Richt u tijdens bijscholing van professionals ook op het kantelen van schadelijke aannames over kinderen met (ernstige) beperkingen.
10. Plan structureel tijd in voor coaching, training en discussie over inclusief onderwijs vanuit praktijkervaringen met diegenen die betrokken zijn bij de school.

← Tips gaan achterop deze pagina verder →

'ZO KAN HET OOK'

15 TIPS

VOOR INCLUSIEF ONDERWIJS VANUIT SCHOOLBELEID

11. Organiseer een effectieve samenwerking tussen leerlingen, hun netwerk en schoolprofessionals voor het verwezenlijken van inclusief onderwijs.

12. Zorg voor fysieke toegankelijkheid voor alle betrokkenen bij de school en betrek ruimtes, binnen en buiten de school, die (plezier bij het) leren bevorderen.

13. Breng, als het nodig is, externe professionele ondersteuning de school in en voorkom ingewikkelde en langdurige zorgroutes buiten de school(tijd) om.

14. Trek extra middelen aan uit subsidies, passend onderwijstrajecten, buurtinitiatieven en gemeentelijke projecten die de participatie van alle kinderen bevorderen.

15. Het tempo van het proces naar inclusief onderwijs staat niet vast. Benoem een divers samengesteld team van trekkers en geef hen de middelen om collega's en anderen mee te nemen in het proces.

15 TIPS

VOOR INCLUSIEF ONDERWIJS VANUIT SCHOOLPRAKTIJK

1. Begin er aan! Vooraf is niet altijd alles duidelijk. Onderzoek als schoolteam, samen met leerlingen, ouders en andere betrokkenen welke eerste (kleine) stappen naar inclusie op uw school genomen kunnen worden.
2. Zorg dat alle leerlingen zich gewaardeerd en onderdeel van de groep voelen.
3. Sluit aan bij de kwaliteiten en ambities van kinderen en leerkrachten.
4. Help leerlingen te leren van en studeren met elkaar (peer support).
5. Houd u als leerkracht actief bezig met de participatie- en leerkansen van iedere leerling bij elke activiteit die u organiseert.
6. Beschouw verbondenheid en vriendschappen met leeftijdsgenoten als een behoefte van kinderen. Ook van diegenen die moeilijk contact maken.
7. Introduceer co-teaching en bereid lessen samen voor. Word een doelgerichte teamspeler.
8. Onderzoek manieren om tegemoet te komen aan de verschillen in onderwijsbehoeften van leerlingen zoals bij adaptief leren.
9. Stimuleer samenwerkend leren van en met kinderen zoals bij coöperatief leren.
10. Neem kinderen mee in zijn of haar eigen leerproces zoals bij mediërend leren.

← Tips gaan achterop deze pagina verder →

15 TIPS

VOOR INCLUSIEF ONDERWIJS VANUIT SCHOOLPRAKTIJK

11. Wees flexibel en ondersteun leerlingen zelf dingen te doen, te ontdekken en verantwoordelijkheid te nemen.

12. Werk aan een curriculum 3.0 dat aansluit bij de leefwereld van kinderen en past bij de inclusieve kernwaarden en uitdagingen van de toekomst.

13. Stel samen met elk kind, ouders of andere opvoeders een persoonlijk ontwikkelplan op, waarbij het kind en zijn netwerk duidelijke inspraak hebben.

14. Voeg geen leerlingen samen vanwege hun 'tekortkomingen', maar vanwege hun interesses of een gezamenlijke opdracht.

15. Help leerlingen hun negatieve gedachten over zichzelf, door bijvoorbeeld stigmatisering of zitten blijven, om te zetten in positieve aannames over zichzelf.

“Het geld is er, maar zit in de speciale systemen. Dat geld moet naar de reguliere scholen. Die kans was er eigenlijk met het passend onderwijs, maar is nauwelijks gerealiseerd.”

- Jo Hermanns, emeritus hoogleraar opvoedkunde, Universiteit van Amsterdam

5 VRAGEN

OM INCLUSIEF ONDERWIJS TE STIMULEREN

“Hoe kan een kind zich ontwikkelen als het niet gevraagd wordt naar de eigen mening en beleving?”

– Emiel van Doorn, medeoprichter en bestuurslid StiBCO

1. Ziet de school zichzelf als ‘buurtschool’ en voelt zij zich op de eerste plaats verantwoordelijk voor álle leerlingen uit de directe omgeving, ook als ze een (ernstige) beperking hebben?
2. Betreft de school hulpbronnen binnen en buiten de school om leren en meedoen te bevorderen, waaronder kennis, menskracht en middelen bij leerlingen zélf, leerkrachten, opvoeders, buurtbewoners, instanties, bedrijven, clubs en verenigingen?
3. Zorgt de school ervoor dat leerlingen inzicht en zeggenschap hebben over hun eigen leerproces?
4. Kunnen leerlingen, zeker diegenen met (ernstige) beperkingen, hun talenten laten zien als bron en stimulans voor leren en meedoen?
5. Worden uitdagingen rondom specifieke leer- en gedragsproblemen zo veel mogelijk opgelost binnen de leeromgeving van de school in plaats van dat het enkel als apart probleem van de leerling wordt gezien?

“Ik ben niet anders dan anderen en dat is niemand. We zijn allemaal mensen. Dit wordt helaas voor mensen met een stempeltje niet altijd zo gezien.”

– Caron Landzaat, lid LFB, belangenorganisatie van mensen met een verstandelijke beperking

PARTICIPATIE EERLIJKHEID

VRIENDSCHAP WIJSHEID MEDEDOGEN

PLEZIER ZINGEVING GELIJKWAARDIGHEID

GELIJKE RECHTEN RESPECT

GEMEENSCHAP LIEFDE SCHOONHEID

DUURZAAMHEID GEWELDLOOSHEID

RELATIES HOOP OPTIMISME MOED

DIVERSITEIT VERTROUWEN

“Zoek altijd naar de leermomenten van een kind en vraag uzelf altijd af wat u in die situatie kunt betekenen.”

- Berdi de Jonge, directeur basisschool de Korenaar

‘ZO KAN HET OOK’